

РЕГУЛЮВАННЯ ДОХОДІВ НАСЕЛЕННЯ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

У статті розкрито поняття «рівня життя населення» та чинники, що його характеризують. Відстежено сучасні державні кроки щодо регулювання доходів населення. Зроблено аналіз темпів росту реального наявного доходу населення, розглянуто питання дотримання соціальних пріоритетів при формуванні державного бюджету України на 2014 рік. Запропонований новий підхід до формування соціальної політики держави у питанні регулювання доходів населення на основі проаналізованого зарубіжного досвіду, що у перспективі сприятиме скороченню диференціації доходів між заможними і бідними його верствами.

Ключові слова: якість життя, доходи населення, життєвий рівень, соціальна політика, диференціація, нерівність, добробут, бюджет.

Постановка проблеми. Одним з головних наслідків недосконалої соціальної політики будь-якої країни є нерівність у доходах населення та виникнення бідності.

За даними ООН в Україні доходи 10 відс. найбільш забезпеченого населення у 5,6 разів перевищують доходи 10 відс. найбіднішого населення [6]. Це від критично за припустимий рівень диференціації доходів, що у світовій практиці (10 раз). Для порівняння: у Німеччині, Австрії, Франції цей показник становить 5-7 разів, Казахстані - 7,4 рази, Білорусії – 5,6 разів, у Росії - 16,8 разів.

Зниження добробуту громадян, глибоке соціальне розшарування рівня доходів населення на сьогодні є глобальною проблемою в Україні, тому питання справедливого розподілу доходів в країні є актуальним та може бути предметом наукових досліджень.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Механізм регулювання доходів населення розглянутий у працях С.В. Леонова [7], питання потенціалу та результативності сучасної соціальної політики в Україні в регулюванні доходів населення – у роботах В.Л. Андрущенко [2]. У наукових працях Н. Дядкова [3] досліджені питання можливості дотримання Україною європейських стандартів щодо регулювання доходів громадян. Проте питання встановлення соціальних пріоритетів при формуванні державного бюджету України з урахуванням сучасної економічної та полі-

тичної ситуації залишається недостатньо дослідженим.

Мета статті. Виявити недоліки формування сучасної вітчизняної політики у питанні регулювання доходів громадян шляхом аналізу статистичних даних про доходи населення та зарубіжного досвіду, надати пропозиції щодо її вдосконалення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Показниками результативності соціальної політики є рівень і якість життя населення. Під рівнем життя населення слід розуміти ступінь задоволення матеріальних, духовних і соціальних потреб людини, який забезпечує сукупність матеріальних і соціальних умов життя. В зарубіжних країнах для визначення рівня життя населення використовують поняття індексу людського розвитку, який був запропонований ООН у 1990 році як інтегрована оцінка рівня цивілізованості країни, він включає: тривалість життя населення, рівень освіти, обсяг ВВП на одну особу.

Найважливішим індикатором, що характеризує життєвий рівень населення, є мінімальний споживчий бюджет [5]. Він дозволяє визначити величину вартості тієї межі рівня споживання, за якою відбувається його перехід від рівня середньої забезпеченості до стану малозабезпеченості. Особливо важливе значення МСБ полягає у можливості його використання для оцінки вартісних критеріїв диференціації населення за рівнем особистого споживання і майнового стану.

Незважаючи на те, що бідність в Україні менш прозора ніж в багатьох сусідніх країнах, основною причиною бідності в яких

є незайнятість. В складі бідних в Україні велика питома вага припадає на бідних працюючих. Національна економіка в умовах відставання продуктивності праці, технологій, неконкурентоспроможності більшості товарів на світовому ринку є більш привабливою для іноземних інвесторів, потенційно здатних створити додаткові робочі місця.

Слід зазначити, що наприкінці грудня 2013 року Україною вже зроблені деякі кроки в зазначеному напрямку [4]. Так, важливим досягненням 6-го засідання Українсько-Російської міждержавної комісії стало підписання низки документів, спрямованих на розвиток виробничої кооперації двох країн, зокрема:

- про співробітництво у авіації щодо виробництва близько 80-ти літаків у найближчі 10 років. Сумарний оборот складе приблизно 5 млрд. грн. щорічно, і відповідно – близько 40-50 тисяч робочих місць у суміжних галузях, які є джерелом постачання продукції;
- кооперацію з Росією у суднобудуванні сприятиме розвитку українських суднобудівних заводів і регіону їх розташування;
- будівництва у Миколаєві газопроводу для арктичного шельфу, який освоєє Російська Федерація. Сума контракту до 2020 ро-

ку складатиме біля 4 млрд. доларів. Це надасть новий поштовх для розвитку регіону та вітчизняних заводів;

- проекту у космічній галузі на базі українського Дніпропетровського комплексу та російського КБ ім. Корольова;
- домовленості щодо співпраці у реалізації проекту будівництва мостового переходу через Керченську протоку.

Крім того, між Україною та КНР підписано договір про стратегічну співпрацю на 2014-2018 роки, зокрема про розвиток в Україні авіабудівної галузі. На базі запорізького моторобудівного підприємства «Мотор-Січ» планується розширення виробничих площ, створення спільних підприємств, які дозволять забезпечити повний цикл будівництва літаків. Проте, зроблені кроки на сьогоднішній день не вирішують у глобальному масштабі питань безробіття українців й ситуація на ринку праці залишається напруженою. В той же час низька заробітна плата призводить не тільки до пониженого попиту на товари і послуги, дефіциту реальних доходів порівняно з потребами, але й до консервації відсталих технологій і методів управління, послаблення трудової мотивації, низької продуктивності.

В табл.1 представлена динаміка росту наявного доходу населення України.

Т а б л и ц я 1

Темпи зростання реального наявного доходу населення України, %

Роки	До відповідного періоду попереднього року	До 1991 року
1994	78,4	33,2
1995	108,3	35,9
1996	87,8	31,5
1997	102,7	32,4
1998	102,4	33,2
1999	99,3	32,9
2000	104,1	34,3
2001	110,0	37,7
2002	118,0	44,5
2003	109,1	48,6
2004	119,6	58,1
2005	123,9	72,0
2006	111,8	80,5
2007	114,8	92,4
2008	107,6	99,4
2009	90,0	89,5
2010	117,1	104,7
2011	108,0	113,1
2012	109,7	124,1
I квартал	107,6	x
II квартал	104,7	x

Джерело: Державна служба статистики України [8]

Дані табл. 1.1. свідчать про поступове зниження темпів зростання доходів населення держави, починаючи з 2008 року [7]. Про це також свідчить дослідження Світового банку, згідно якого Україна потрапила до групи країн з валовим доходом нижче середнього (менше 1035 доларів на душу населення). За рівнем добробуту вона посіла місце у списку поруч з Молдовою, Узбекистаном і Грузією.

Навіть ухвалений Верховною радою України 16 січня 2014 року ухвалений Закон "Про Державний бюджет України на 2014 рік" (далі – Закон), не спроможний поліпшити ситуацію в країні, оскільки містить ряд обмежень на соціальні статті та необмірковане завищення витрат на можновладні потреби [1]. Зокрема, Законом введені обмеження на отримання державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям. Так, працездатні особи будуть отримувати лише 21 відс. від прожиткового мінімуму, а діти – 85 відсотків. Незважаючи на те, що Законом України "Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям" передбачено, що розмір такої допомоги визначається, як різниця між прожитковим мінімумом та доходом сім'ї, статтею 9 Закону прописано, що розмір державної допомоги малозабезпеченим сім'ям не може перевищувати 75% від рівня прожиткового мінімуму для сім'ї.

Аналізуючи статті ухваленого Закону, можна зробити висновок, що рівень зростання прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати у 2104 році не забезпечить захист населення від погіршення економічної ситуації в країні. При запланованому темпі інфляції 2014 року у 8,3 відс. прожитковий мінімум та мінімальна зарплата протягом року зростуть лише на 6,8 відс. (прожитковий мінімум – з 1176 грн. до 1256 грн., мінімальна зарплата – з 1218 до 1250 грн.), що загрожує падінням у 2014 році реальних доходів найбільш вразливих верств населення.

Крім того, Законом передбачено зменшення видатків на охорону здоров'я – з 10 млрд. грн. до 9,8 млрд. гривень. Скорочено фінансування на потреби швидкої екстреної медичної допомоги на 297 млн.грн., державну субвенцію місцевим бюджетам

на придбання ліків, які повинні бути спрямовані на потреби швидкої екстреної медичної допомоги - на 2,3 млн.гривень. Так, якщо минулого року на заходи соціальної, трудової, професійної реабілітації інвалідів було виділено 676 млн грн., то у 2014 році планується вдвічі менше. На заходи по реабілітації дітей з церебральним паралічем в минулому році Міністерство соціальної політики виділило 49 млн гривень, у поточному році - в 72 рази менше та дорівнює 675 тис. гривням, незважаючи на те, що медики надали довідку, що за минулий рік захворюваність цією хворобою зросла на 20 відсотків.

Слід також відзначити, що Законом не прийнято з 1 січня 2014 року зменшення ставки податку на додану вартість з 20 відс. дол. 17 відс., а ставку податку на прибуток зменшено лише на 1 відс. замість запланованих 3-х відс. (з 19 відс. до 16 відс.), що загрожує гальмуванням розвитку малого та середнього бізнесу в Україні.

Водночас Законом передбачено зростання видатків на забезпечення перевезень вищих посадових осіб авіаційним транспортом на 20 млн. гривень. Загальна сума витрат у 2014 році за цією статтею становить 208 млн. гривень проти рівня 2013 року у розмірі 188 млн. гривень [2]. Витрати на охорону держорганів та посадових осіб. Збільшилися на 20 млн гривень з 315,2 млн. грн. у минулому році до 357,5 млн. грн. у поточному. Знижка ціни на газ дозволить зекономити українським підприємствам, за оцінками експертів, біля 7 млрд. грн. на рік, проте зниження тарифів на газ та теплопостачання для громадян так і не відбулося. На противагу слід зазначити про збільшення видатків по Міністерству внутрішніх справ з 16,0 млрд. грн. до 18,4 млрд. грн. та судовій адміністрації – з 4,4 млрд. грн. до 4,6 млрд. гривень.

Досвід Німеччини [7] у формуванні державного бюджету показує, що сфера праці, враховуючи соціальні виплати безробітним, залишається найбільшою – з великим відривом – статтею витрат німецької держави. На це в 2014 році піде 126 млрд. євро – більше третини усього бюджету. Якщо додати до цієї статті витрати

на охорону здоров'я (14 млрд.), а також кошти, що надаються міністерству з питань сім'ї, людей похилого віку, жінок та молоді (7 млрд.), то виходить, що майже кожний другий витрачений федеральним урядом євро йде на соціальні проекти в широкому сенсі цього слова.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Незважаючи на той факт, що Конституцією України соціальна функція проголошена пріоритетною функцією держави, сучасна соціальна політика в Україні залишається концептуально не опрацьованою і вкрай суперечливою. Аналіз ухваленого Верховною радою України 16 січня 2014 року Закону "Про Державний бюджет України на 2014 рік" (далі – Закон) дозволяє зробити висновки про слабкі соціальні пріоритети її державної політики. У даній ситуації для України є корисним досвід Німеччини щодо формування державного бюджету, який передбачає третину усіх витрат на соціальні потреби.

Таким чином, зросла необхідність скорочення витрат з державного бюджету на утримання органів державної влади та апарату, в тому числі шляхом перегляду доцільності надання пільг та фінансових привілеїв народним депутатам, перенесення акцентів на фінансування соціальних прав та потреб простих українців - вчителів, лікарів, працівників соцсфери, науковців, пенсіонерів.

Сучасна модель вітчизняної соціальної політики повинна бути зорієнтована на симбіоз лібералізму та соціальної орієнтації. Держава повинна створити умови для самореалізації та самозабезпечення економічних суб'єктів, а також сформувавши ефективну систему соціального захисту населення. Треба зробити реальні кроки назустріч малому і середньому бізнесу, у першу чергу через зменшення податкового навантаження, ставок єдиного соціального внеску, податків на прибуток та додану вартість.

Трансформаційні процеси в Україні, зумовлені реформуванням форм власності, глибоким розшаруванням членів суспільства за рівнем доходів, обмеженими фінансовими можливостями держави, ставлять у

розряд першочергових питань про соціальне партнерство між державою і громадянами, соціальними групами, суб'єктами виробничого процесу тощо.

Нові умови господарювання і життя вимагають реалізації нової концепції державного регулювання доходів населення. В основу цієї концепції повинні бути покладені новий зміст і форми діяльності держави в проведенні соціальної політики: вирішення проблеми власності і влади, сприяння формуванню середнього класу, визнання економічної свободи як суспільної цінності, податкове стимулювання створення нових робочих місць, забезпечення соціальної захищеності та безпеки громадян, наближення до світових соціальних стандартів, цін і тарифів.

Література

1. Про Державний бюджет України на 2014 рік [Електронний ресурс]: Закон України від 16 січня 2014 року – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
2. Андрущенко В.Л. Переваги і недоліки ухваленого бюджету. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.viche.info>.
3. Дядкова Н. Про заходи щодо підвищення результативності роботи міністерства соціальної політики / Н. Дядкова // Економіст. – 2013. - № 2. – С. 14.
4. Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава: програма економічних реформ на 2010–2014 рр. / Комітет з економічних реформ при Президентові України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.president.gov.ua.
5. Іванова О. Л. - Соціальна політика: теоретичні аспекти. – К.: Академія, 2010. – 107 с.
6. Ліванова Є. М. Проблеми майнового розшарування населення України / Є. М. Ліванова // Україна: аспекти праці. – 2013. - № 4. – С. 5.
7. Леонов С.В. Соціальний захист як ознака цивілізаційного суспільства/ С.В. Леонов // Економіка, фінанси, право. – 2012. – № 5. – с. 28-30.

8. Сайт Державної служби статистики України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.

References

1. On the State Budget of Ukraine for 2014 [Electronic resource] : the Law of Ukraine on January 16, 2014 - Access mode : <http://zakon.rada.gov.ua>.

2. Andruschenko V. Advantages and disadvantages of the adopted budget [Electronic resource] - Access mode : <http://www.viche.info>.

3. Dyadkova N. On measures to improve the effectiveness of the Ministry of Social Policy / N.Dyadkova // Economist. - 2013 . - № 2 . - 14 p.

4. Prosperous Society, Competitive Economy, Effective State : economic reform program for 2010-2014 / Committee on Economic Reforms under the President of Ukraine [Electronic resource] . - Mode of access : www.president.gov.ua

5. Ivanov O. - Social policy : theoretical aspects . - Moscow: Academy, 2010 . - 107 p.

6. Livanov E. Problems property stratification of the population of Ukraine / E.Livanov // Ukraine : labor aspects . - 2013 . - № 4 . - 5 p.

7. Leonov S. Social protection as a sign of civilized society / S. Leonov // Economics, Finance, Law. - 2012 . - № 5 . - С . 28-30 .

8 . Site of the State Statistics Service of Ukraine. - [Electronic resource]. - Mode of access : www.ukrstat.gov.ua.

Хмеленко И. В.

Регулирование доходов населения в сфере социальной политики Украины

В статье раскрыто понятие «уровня жизни населения» и факторы, которые его характеризуют. Отслежены современные государственные шаги в вопросе регулирования доходов населения. Сделан анализ темпов роста реального наличного дохода населения, рассмотрен вопрос соблюдения социальных приоритетов при формировании государственного бюджета Украины на 2014 год. Предложен новый подход к формированию социальной политики государства в вопросе регулирования доходов населения на основе проанализированного зарубежного опыта, что в перспективе будет способствовать сокращению дифференциации доходов между богатыми и бедными его слоями.

Ключевые слова: качество жизни, доходы населения, жизненный уровень, социальная политика, дифференциация, неравенство, благосостояние, бюджет.

Khmelenko I.

Regulation of incomes in the field of social policy of Ukraine

In the article the concept of " standard of living " and the factors that characterize it . Tracked modern state steps in regulating income. The analysis of the growth rate of real disposable income of the population considered the observance of social priorities in the formation of the state budget of Ukraine for 2014. A new approach to the formation of social policy in the regulation of incomes of the population on the basis of the analyzed foreign experience that in the future will help to reduce income differences between rich and poor its layers.

Keywords: quality of life, income, standard of living, social policy, differentiation, inequality and welfare budget.

Рецензент: Калінеску Т. В. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри «Оподаткування» Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, м. Луганськ, Україна.

Reviewer: Calinescu T. – Professor, Ph.D of Economics, Head of the Taxation Department Volodymyr Dahl East Ukrainian National university, Luhansk, Ukraine.

e-mail: info@taxation.lg.ua

Стаття подана
03.02.2014 р

